

Για την Α' τάξη του Γυμνασίου

Παράδειγμα 1

Επεξεργασία εικονιστικής πηγής στην ενότητα «Η εποχή του Χαλκού»

Στο πάνω μέρος της στήλης στα αριστερά ο βασιλιάς Χαμουραπί στέκεται μπροστά από τον Θεό του Ήλιου ο οποίος κάθεται

Γιατί μπήκε αυτή η εικόνα στο πάνω μέρος της στήλης που είναι γραμμένοι οι νόμοι;

*Εικόνα: Η στήλη με τον κώδικα του Χαμουραπί.
Σήμερα βρίσκεται στο Μουσείο του Λούβρου στο
Παρίσι.*

Για τον εκπαιδευτικό

Ο στόχος αυτής της δραστηριότητας είναι οι μαθητές/τριες να κατανοήσουν και να ερμηνεύσουν την ιστορική πηγή, κάνοντας ταυτόχρονα συγκρίσεις και συσχετίσεις και παραγάγοντας δικό τους ιστορικό λόγο. Επιδιωκόμενο είναι λοιπόν οι μαθητές/τριες να κατανοήσουν αφενός την πληροφορία που παρουσιάζεται και αφετέρου το γεγονός ότι η δομή και η διάταξή της, εξυπηρετεί συγκεκριμένους στόχους, που έχουν να κάνουν με την προσπάθεια της πολιτικής ηγεσίας να νομιμοποιήσει τον νομικό κώδικα που εισάγει, μέσω της θεϊκής συγκατάθεσης.

Ενδεικτικά βήματα υποστήριξης (scaffolding) των μαθητών-τριών κατά τη διδακτική επεξεργασία της παραπάνω δραστηριότητας:

Με δεδομένο ότι η παραπάνω πηγή συνιστά ένα πολυτροπικό κείμενο του οποίου το νόημα για να προσεγγίσει ο αναγνώστης πρέπει να κατέχει την «γραμματική του οπτικού κειμένου» (Kress & Van Leeuwen, 2006)¹, ο/η εκπαιδευτικός πρέπει να εφοδιάσει τους/τις μαθητές/τριες με όλα τα απαραίτητα εργαλεία ώστε να αποκωδικοποιήσουν τις σχετικές πληροφορίες, λαμβάνοντας υπόψη και την πολιτισμική εμπειρία τους.

Κατά συνέπεια προτείνεται να καθοδηγήσει τα παιδιά σε ένα πρώτο στάδιο με μια σειρά ερωτήσεων με τις οποίες αυτά θα βοηθηθούν στο να προχωρήσουν στην κατανόηση του περιεχομένου της πηγής:

1. περιγράψτε με ακρίβεια αυτό που βλέπετε Τι υπάρχει στο κάτω μέρος της εικόνας και τι υπάρχει στο πάνω;

¹ Kress, G., & Van Leeuwen, T. (2006). *Reading Images: The Grammar of Visual Design* (2nd ed.). London: Routledge.

2. επικεντρώστε στο πάνω μέρος της εικόνας όπου βρίσκονται τα πρόσωπα. Περιγράψτε τη σκηνή π.χ. κοιτάζονται; ποιος από τους δύο κρατά σκήπτρο;² ποιος κάθεται; ποιος στέκεται;

Αφού κατακτηθεί ένα ικανοποιητικό επίπεδο κατανόησης, στην συνέχεια ο/η εκπαιδευτικός μπορεί με κατάλληλες ερωτήσεις υποστήριξης, να ζητήσει από τα παιδιά να ερμηνεύσουν την εικόνα.

Σύμφωνα με την παράδοση ο βασιλιάς Χαμουραμπί έφτιαξε τους νόμους, τους έγραψε σε μια πέτρινη στήλη και τους έδωσε στον λαό:

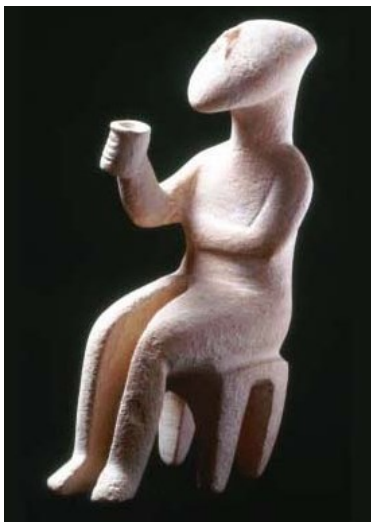
1. γιατί νομίζετε ότι στην εικόνα που μελετάμε, ο βασιλιάς πρόσθεσε και τον Θεό του Ήλιου;
2. Τι νομίζετε ότι σκέφτονται οι απλοί άνθρωποι της εποχής εκείνης όταν βλέπουν ότι ο βασιλιάς μαζί με τον Θεό δίνουν τους νόμους στους πολίτες;
3. Υπάρχουν άλλες θρησκείες στις οποίες ο Θεός δίνει τους νόμους σε κάποιον άνθρωπο να τις μεταφέρει στους πολίτες;

² Ο/η εκπαιδευτικός μπορεί στο σημείο αυτό να παραπέμψει τους/τις μαθητές/τριες να ψάξουν σε κάποιο λεξικό τη σημασία του σκήπτρου και το συμβολικό του περιεχόμενο ως αντικειμένου εξουσίας.

Παράδειγμα 2

Δόμηση μαθητικής απάντησης στην διδακτική ενότητα «Η εποχή του Χαλκού»

Δραστηριότητα

Εικόνα: Ειδώλιο. Βρίσκεται στο Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης

Εικόνα: Τοιχογραφία. Βρέθηκε σε κτήριο στη Σαντορίνη. Βρίσκεται στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο (Αθήνα)

Εικόνα: Πήλινο αγγείο. Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο (Αθήνα)

Παρατηρούμε τα τρία κυκλαδίτικα έργα τέχνης. Τι κάνουν αυτοί που εικονίζονται στα έργα αυτά; Διηγηθείτε ή γράψτε μια πολύ σύντομη ιστορία.

Για τον εκπαιδευτικό

Σε αυτή την δραστηριότητα ζητιέται από τους/τις μαθητές/τριες (α) να «διαβάσουν» εικόνες και (β) να επιστρατεύσουν τη δημιουργική τους φαντασία ώστε να παραγάγουν κείμενο (δημιουργικής γραφής), με αφορμή την «ανάγνωση» των εικόνων. Σημειώνουμε πως με την δραστηριότητα αυτή δεν επιδιώκεται ο/η μαθητής/τρια να δώσει «σωστή» απάντηση ή να γράψει μια ιστορία που να ανταποκρίνεται στην ιστορική ακρίβεια, αλλά:

- να καλλιεργήσει μία συνεχή, δημιουργική και επικοινωνιακή σχέση με τις ιστορικές πηγές που να βασίζεται και στην πολιτισμική του / της εμπειρία
- να κατανοήσει την πηγή με ρευστό και δυναμικό τρόπο και όχι ως συσσωρευση παγιωμένων και διαμορφωμένων απαντήσεων.
- να συν-κατασκευάσει την ερμηνεία της ιστορικής πηγής εφόσον θα έχει εμπλακεί προσωπικά / συναισθηματικά με το νόημά της

Ο/η εκπαιδευτικός λοιπόν θα μπορούσε να καθοδηγήσει τα παιδιά στην ανάγνωση των πηγών (scaffolding) κάνοντας τις παρακάτω ενδεικτικές ερωτήσεις:

Για την πρώτη εικόνα:

- τι κάνει το πρόσωπο της εικόνας; ετοιμάζεται να πει το ίδιο; προσφέρει ποτό σε άλλους; είναι μόνο του; είναι με συντροφιά αλλά τα υπόλοιπα πρόσωπα δεν απεικονίζονται; κλπ.

Για την δεύτερη εικόνα:

- τι κάνουν τα πρόσωπα της εικόνας; είναι φίλοι που παίζουν; είναι αθλητές που προπονούνται; είναι εχθροί που παλεύουν; τι φοράνε στα χέρια τους; κλπ.

Για την τρίτη εικόνα:

- τι ζώο είναι αυτό που βλέπετε στην εικόνα; τι κρατάει στα «χέρια» του; μοιάζει με άνθρωπο; τι κάνει; κλπ.

Άλλες ερωτήσεις (και για τα τρία αντικείμενα)

- Πώς χρησιμοποιούσαν το αντικείμενο (το πήλινο αγγείο, την τοιχογραφία, το ειδώλιο) οι σύγχρονοί του;
- Πώς χρησιμοποιείται σήμερα;
- Τι χρειάζεται να ξέρετε για να απαντήσετε στις παραπάνω ερωτήσεις;

Αφού ολοκληρωθεί το στάδιο της παρατήρησης των εικόνων και της καταγραφής των τρόπων με τους οποίους τα παιδιά ανταποκρίνονται στο περιεχόμενό τους, ο/η εκπαιδευτικός τους ζητά να επιλέξουν μία από αυτές και να γράψουν ένα σύντομο κείμενο δημιουργικής γραφής. Οι άξονες τους κειμένου μπορεί να σχετίζονται με:

- το/τα πρωταγωνιστικό/ά πρόσωπο/α της ιστορίας
- τις ενέργειές του/ τους

- άλλα πρόσωπα που συμμετέχουν στην ιστορία αλλά δεν απεικονίζονται
- κλπ.

Είναι δυνατό η ιστορία που θα γράψουν τα παιδιά να δημιουργηθεί όχι μόνο με επιλογή μίας από τις εικόνες αλλά με συνδυασμό δύο ή ακόμη και των τριών παραπάνω εικόνων.

Τα κριτήρια με τα οποία θα αξιολογηθούν τα γραπτά των μαθητών είναι (α) η αληθοφάνεια, (β) η πειστικότητα, (γ) ο σεβασμός των δεδομένων της εποχής (στο βαθμό που είναι γνωστά).

Παράδειγμα 3

Δόμηση μαθητικής απάντησης στην διδακτική ενότητα «Η εποχή του Χαλκού»

Δραστηριότητα

Πηγαίνουμε στην διεύθυνση <http://photodentro.edu.gr/v/item/ds/8521/9667>

Βλέπουμε τα σύμβολα του δίσκου της Φαιστού και γράφουμε τι συμβολίζουν κατά τη γνώμη μας.

Για τον/την εκπαιδευτικό

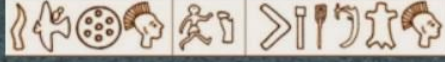
Η συγκεκριμένη δραστηριότητα στοχεύει στο να εμπλέξει τους/τις μαθητές/τριες σε διαδικασίες διατύπωσης υποθέσεων για το τι συμβολίζουν τα ιδεογράμματα του συστήματος γραφής με το οποίο δημιουργήθηκε ο δίσκος της Φαιστού. Με άλλα λόγια καλούνται οι μαθητές να υιοθετήσουν τον ρόλο του «αρχαιολόγου» που προσπαθεί να αποκωδικοποιήσει ένα σύστημα γραφής και βρίσκεται στη φάση των εικασιών για το περιεχόμενο των συμβόλων του.

Είναι σαφές ότι ο/η εκπαιδευτικός δεν ζητάει από τους/τις μαθητές/τριες «σωστές» απαντήσεις, αλλά την ενεργό εμπλοκή του/της στην προσπάθεια

αποκρυπτογράφησης. Με αυτό τον τρόπο τα παιδιά (μέσω μιας αν πολλούς παιγνιώδους διαδικασίας) θα γνωρίσουν τον δίσκο της Φαιστού όχι μέσα από αφήγηση ή επίδειξη εικόνων, αλλά μέσα από κατασκευή τεχνουργήματος (artifact) που εκκινεί από την ίδια την ιστορική πηγή. Παράλληλα θα αποκτήσουν μεγαλύτερη επίγνωση του τρόπου με τον οποίο εργάζονται οι αρχαιολόγοι (διατυπώνοντας εικασίες, προχωρώντας σε ερμηνείες κλπ.) για να δημιουργήσουν την ιστορική αφήγηση.

Ο/η εκπαιδευτικός αφού επισκεφθεί το προτεινόμενο μαθησιακό αντικείμενο του Φωτόδεντρου, μπορεί να υποδείξει στους/τις μαθητές/τριες να επιλέξουν ένα (ή και περισσότερα) από τα σύνολα των σημείων-συμβόλων που δίνονται και να το τοποθετήσουν στον κατάλληλο χώρο. Στη συνέχεια καθοδηγεί την δραστηριότητα (scaffolding) μέσω των παρακάτω ερωτήσεων / νύξεων:

1. παρατηρούμε με προσοχή τα σύμβολα που έχουμε τοποθετήσει στον κατάλληλο χώρο
2. κάνουμε υποθέσεις για το τι συμβολίζει το καθένα από αυτά. Για τις υποθέσεις μας βασιζόμαστε
 - στο σχήμα τους (με τι μοιάζει το κάθε σύμβολο)
 - αν πρόκειται για κάτι που είναι στατικό (δεν κινείται) ή για κάτι που έχει κίνηση
 - αν μου θυμίζει ένα αντικείμενο που χρησιμοποιούμε και σήμερα
 - Τι χρειάζεται να ξέρουμε για να εξηγήσουμε τα σύμβολα; Π.χ. τις απόψεις ειδικών αρχαιολόγων, το πώς χρησιμοποιούσαν τον δίσκο τότε..
 - Γιατί είναι σημαντικός για μας σήμερα ο δίσκος της Φαιστού;
3. Επέκταση: τα παιδιά (έχοντας σημειώσει τι συμβολίζει το κάθε σημείο κατά τη γνώμη τους) δημιουργούν ένα σύντομο κείμενο δημιουργικής γραφής, το οποίο υποτίθεται ότι αναφέρεται στο περιεχόμενο του τμήματος του δίσκου της Φαιστού με το οποίο έχουν δουλέψει. Π.χ.

Τοποθετώ εδώ τα σημεία-σύμβολα

Το πρώτο σύμβολο δείχνει ένα λουλούδι και το δεύτερο είναι ένας άνθρωπος που μάλλον το φροντίζει. Ίσως είναι ένας κηπουρός. Δίπλα του είναι το σκαλιστήρι το οποίο σκαλίζει το χώμα για τα δέντρα του (το τέταρτο σύμβολο).

Παράδειγμα 4

Δόμηση μαθητικής απάντησης στην διδακτική ενότητα «Κλασική εποχή»

Δραστηριότητα

1. Διαβάζουμε τον παρακάτω πίνακα στον οποίο γίνεται σύγκριση της δημοκρατίας στην Αθήνα της εποχής του Περικλή και στη σημερινή Ελλάδα.

Χαρακτηριστικά του πολιτεύματος	Δημοκρατία στην Αθήνα της κλασικής εποχής	Δημοκρατία στην Ελλάδα της σημερινής εποχής
Δικαίωμα να ψηφίσουν έχουν	Ενήλικες άνδρες (18 χρόνων και πάνω), γεννημένοι από γονείς Αθηναίους.	Γεννημένοι από Έλληνες γονείς ή όσοι έχουν αποκτήσει ελληνική υπηκοότητα.
	Πληθυσμός της Αθήνας: 250.000 άνθρωποι Ενήλικοι άνδρες που μπορούν να ψηφίσουν: 43.000.	Πληθυσμός της Ελλάδας: 11.000.000 Πολίτες που μπορούν να ψηφίσουν: 9.900.000.
Νόμοι:	Τους προτείνει ένα συμβούλιο και τους ψηφίζουν όλοι οι πολίτες.	Τους προτείνουν οι βουλευτές και τους υπογράφει ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας.
Αρχηγός του κράτους	Τον εκλέγουν οι πολίτες.	Τον εκλέγουν οι βουλευτές.
Δικαστήρια	Απλοί πολίτες είναι δικαστές.	Οι δικαστές σπούδασαν νομικά για πολλά χρόνια.
	Δεν υπάρχουν δικηγόροι, οι δίκες διαρκούν το πολύ μία μέρα. Δεν υπάρχουν εφέσεις .	Υπάρχουν δικηγόροι. Οι εφέσεις κάνουν τις δίκες να διαρκούν πολύ.

Ποιο από τα δύο πολιτεύματα δίνει μεγαλύτερη δύναμη στους πολίτες και γιατί;

Για τον εκπαιδευτικό

Σε αυτή την δραστηριότητα ζητιέται από τους/τις μαθητές/τριες να μελετήσουν τον παραπάνω πίνακα, ο οποίος περιέχει τις διαφορές μεταξύ του αθηναϊκού πολιτεύματος της κλασικής εποχής και της σύγχρονης αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας και στη συνέχεια να απαντήσουν στο ερώτημα σχετικά με το ποιο από τα δύο δίνει τη μεγαλύτερη δύναμη στους πολίτες και γιατί. Αυτό σημαίνει πως για να ανταποκριθούν οι μαθητές/τριες θα πρέπει να εμβαθύνουν στα χαρακτηριστικά των δύο μορφών πολιτεύματος, αλλά και να κατανοήσουν πως οι διαφορές που αποτυπώνονται, αντανακλούν δομικές κοινωνικές (και αντίστοιχες ιδεολογικές) διαφορές μεταξύ της αθηναϊκής κοινωνίας του 5^{ου} αιώνα και της σημερινής.

Για να μπορέσουν λοιπόν οι μαθητές/τριες να επιτύχουν τους στόχους της συγκεκριμένης δραστηριότητας πρέπει να υποστηριχθούν σε σημαντικό βαθμό από τον/την εκπαιδευτικό σε αρκετά σημεία κατά την πορεία της εργασίας τους. Η υποστήριξη αυτή είναι καλό να γίνει από τον/την εκπαιδευτικό με τη μορφή διαλογικής συζήτησης πάνω σε συγκεκριμένα σημεία. Είναι καλό να διαβαστεί ο πίνακας για μια πρώτη φορά και στη συνέχεια ο/η εκπαιδευτικός καλεί τους/τις μαθητές/τριες να σκεφτούν και να συζητήσουν πάνω στα εξής:

- καλούμε τα παιδιά να εντοπίσουν τη διαφορά μεταξύ αμεσότητας / αντιπροσωπευτικότητας και κυρίως να αντιληφθούν ότι οι δύο αυτές έννοιες σχετίζονται με τον πληθυσμό αφενός της πόλης - κράτους και αφετέρου του εθνικού κράτους. Μπορούμε για παράδειγμα να ξεκινήσουμε ρωτώντας τα παιδιά «πόσο πληθυσμό είχε η Αθήνα τότε / πόσο πληθυσμό έχει η Ελλάδα σήμερα»; «είναι δυνατό να ψηφίζουν όλοι οι σημερινοί Έλληνες για κάθε ζήτημα που απασχολεί το σημερινό κράτος»;
- καλούμε τα παιδιά να κατανοήσουν ότι τα ζητήματα που καλείται να αντιμετωπίσει η δικαιοσύνη σήμερα είναι πολύ πιο σύνθετα σε σχέση με το παρελθόν και πως για αυτό τον λόγο σήμερα οι δικαστές διαθέτουν υψηλό επίπεδο σπουδών. Για παράδειγμα ρωτάμε τα παιδιά τα εξής: «κάθε πολίτης στην κλασική Αθήνα μπορούσε να είναι για ένα διάστημα δικαστής. Στη

σημερινή Ελλάδα οι δικαστές είναι άνθρωποι που σπούδασαν για πολλά χρόνια για να γίνουν δικαστές. Γιατί άραγε συμβαίνει αυτό»;

- δίνουμε στα παιδιά πληροφορίες σχετικά με το τι είναι η έφεση στο δικαστήριο
- καλούμε τους μαθητές / τριες να σκεφτούν πάνω στη σημασία της ύπαρξης ή μη δικηγόρων.

Στο βαθμό που στην τάξη υπάρχουν παιδιά με διαφορετικό μαθησιακό προφίλ ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να ζητήσει είτε μια πιο περιγραφική / επιφανειακή προσέγγιση του θέματος, είτε να προχωρήσει σε πιο ερμηνευτικές / κριτικές διαστάσεις.

Για την ύλη της Α' Λυκείου

Παράδειγμα υποστήριξης (scaffolding) μαθητικής απάντησης και σχεδιασμού του μαθήματος σε διδακτική ενότητα του μαθήματος της Ιστορίας στην Α' Λυκείου.

Ενότητα 02. Οι αυτοκρατορίες χάνονται

Δραστηριότητα

1. Η ταινία που θα δείτε μιλάει για τη ζωή των στρατιωτών στα **χαρακώματα**. Περιγράψτε τα "χαρακώματα". Εξηγήστε πώς ζούσαν και πολεμούσαν σε αυτά. Εξηγήστε γιατί ήταν άθλια η ζωή στα **χαρακώματα**.

<https://safeyoutube.net/w/BojG>

Για τον εκπαιδευτικό

Με τη συγκεκριμένη δραστηριότητα οι μαθητές/τριες θα παρακολουθήσουν ένα απόσπασμα από ντοκιμαντέρ ιστορικού περιεχομένου, το οποίο αποτελείται από συραμμένες αυθεντικές και δευτερογενείς σκηνές (δηλαδή από λήψεις στον τόπο των μαχών του Α' παγκοσμίου πολέμου, αλλά και μεταγενέστερες κινηματογραφικές παραγωγές). Στη συνέχεια πρέπει να αναλύσουν το φιλικό κείμενο και τέλος βασισμένοι/ες στην ανάλυσή τους πρέπει να δημιουργήσουν ένα σύντομο γραπτό δικό τους κείμενο το οποίο θα έχει ένα περιγραφικό και ένα ερμηνευτικό μέρος.

- Ο/η εκπαιδευτικός καλό είναι αρχικά να προϊδεάσει τους μαθητές πως πρόκειται για φιλμ το οποίο αποτελείται και από σκηνές που γυρίστηκαν στο πεδίο της μάχης (πρωτογενείς) και από σκηνές που προέρχονται από μεταγενέστερες κινηματογραφικές παραγωγές
- Πρέπει επίσης να τους δώσει ορισμένες πληροφορίες για το πώς θα

διακρίνουν τα δύο αυτά είδη σκηνών:³

- οι αυθεντικές σκηνές είναι ασπρόμαυρες, με υποβαθμισμένη ευκρίνεια και με προβλήματα στην καταγραφή της κίνησης των προσώπων (συνήθως πιο γρήγορη σε σύγκριση με την πραγματική)
 - οι δευτερογενείς σκηνές είναι έγχρωμες, με καλή ευκρίνεια εικόνας και σωστή καταγραφή της κίνησης των προσώπων. Μπορούν επίσης να διαθέτουν κι εντυπωσιακά εφέ
- στη συνέχεια τους παρακινεί καθώς βλέπουν την ταινία να κρατούν σημειώσεις με βάση τα εξής:
- γιατί χρειάζονταν τα χαρακώματα οι εμπόλεμοι;
 - πώς είναι φτιαγμένα τα χαρακώματα; από ποια υλικά;
 - τι ήταν εκείνο που έκανε τη ζωή στα χαρακώματα δύσκολη;
 - πώς αισθάνονταν οι στρατιώτες που ζούσαν σε αυτά;
- Αφού γίνει η παρακολούθηση της ταινίας από τους/τις μαθητές/τριες και η καταγραφή των σημειώσεών τους με βάση τα παραπάνω, ακολουθεί η δημιουργία του σύντομου κειμένου. Ο/η εκπαιδευτικός δίνει στα παιδιά μία πρόταση με την οποία θα μπορούσαν να ξεκινήσουν το κείμενό τους:

Τα χαρακώματα ήταν σκαμμένα μέρη μέσα στα οποία κρύβονταν οι στρατιώτες στον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο. Εκεί μέσα ζούσαν για πολύ καιρό και

³ Η διάκριση μπορεί να ζητηθεί να γίνει και από τους μαθητές-τριες και να ζητηθεί η σχετική τεκμηρίωση.